Adina Dragomirescu

SUPINUL DIN ISTROROMÂNĂ

1. INTRODUCERE

Deşi în lucrările de dialectologie se spune că, asemenea celorlalte dialecte istorice româneşti sud-dunărene, istroromâna nu are supin, studiul corpusurilor de istroromână accesibile a scos la iveală contexte care pun la îndoială validitatea acestei afirmații.

În cele ce urmează, vom prezenta punctul de vedere al lucrărilor de dialectologie, după care vom expune exemplele pe care le considerăm problematice pentru teza absenței supinului din istroromână. În final, după expunerea posibilelor justificări pentru apariția acestor forme, vom propune o explicație internă pentru existența acestei forme nonfinite în istroromână.

2. CE SPUN LUCRĂRILE DE DIALECTOLOGIE?

Unele dintre lucrările de dialectologie româneşti vorbesc explicit despre absența supinului din istroromână: „Astfel, la nivelul modurilor se constată **absența „supinului”** (s.n., A.D.) (ca şi în celelalte dialecte sud-dunărene) şi dispariția conjunctivului (...)” (Caragiu Marioțeanu 1975: 202); „Astfel, ca şi în celelalte dialecte româneşti, constatăm **absența „supinului”** (s.n., A.D.), dispariția conjunctivului, a infinitivului lung.” (Caragiu Marioțeanu *et al.* 1977: 223). În alte lucrări, supinul este omis din prezentarea formelor verbale nonfinite: în Sârbu şi Frățilă (1998: 26–27) sunt descrise formele nonfinite: infinitivul, participiul, gerunziul, iar la Kovačec (1971: 131) apare următoarea afirmație: „În istroromână formele nepersonale ale verbului sunt infinitivul, participiul şi gerunziul”. Într-o lucrare mai recentă (Zegrean 2012), nu este deloc adus în discuție supinul.

O discuție mai amplă apare la Kovačec (1984: 574): „Formele nepersonale ale verbului istroromân sunt infinitivul (cu caracteristicile sintactice şi semantice generale ale infinitivului croat čakavian, respectiv cel italian), participiul (participiul propriu-zis cu ajutorul căruia se formează perfectul şi adjectivul verbal, care exprimă morfologic categoria de gen şi de număr şi care se întrebuințează în special pentru formarea pasivului) şi gerunziul („adverb verbal” care se formează de la verbele imperfective şi iterative pentru a exprima ideea „simultaneității”) (...). În Žeįân (în sud foarte rar), cu sensul abstractului verbal (adeseori desemnează numai rezultatul

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

acțiunii), se întrebuințează şi forme în *-åtu, -útu* şi *-ítu*, mai rar *-e̯i̯tu* care nu au nici forme de plural, nici forme cazuale (*aråtu* „ararea, arătura”, *be̯útu* „băutul, acțiunea de a bea”, *mâŋcåtu* „mâncarea, acțiunea de a mânca”, *cosítu* „cosirea, cositul”, *întrebåtu* „întrebarea, actul întrebării”, *cope̯i̯tu* „acțiunea de a săpa”). Formele fără articol sunt extrem de rare (*čésta arat*). Aceste forme trebuie considerate ca relicve, fiindcă nu pot fi derivate de la orice verb (între altele, ele lipsesc complet de la conjugarea a 3-a; la verbe împrumutate nu apar decât în mod excepțional)”. Frățilă (2011: 6–7) menționează existența unor derivate cu *-at*, cu valoare substantivală: *rugåt* „rugăminte, rugăciune” şi *sculat* „înviere”. Formele menționate de aceste două lucrări corespund supinului nominal din dacoromână.

3. SUPINUL DIN ISTROROMÂNĂ. DATE ÎNREGISTRATE ÎN CORPUS

Parcurgând textele istroromâne la care am avut acces, am identificat exemple care pun la îndoială absența supinului din această varietate sud-dunăreană[1]. Contexte relevante au fost identificate numai în GDC, LM şi SF[2]; în celelalte corpusuri de istroromână (SP, TC, CC, AK, AD) nu apar astfel de contexte.

Morfologia formelor de supin este identică cu cea din dacoromână: supinul este omonim cu participiul trecut masculin singular şi este precedat de prepozițiile *de* şi *la.* Utilizarea formelor de supin nu este însă identică în istroromână şi în dacoromână, existând atât contexte comune (3.1.), cât şi diferite (3.2.).

3.1. CONTEXTE COMUNE CU DACOROMÂNA

(i) Supinul cu regent nominal şi după verbul copulativ *a fi* sunt atestate în istroromână şi reprezintă şi primele contexte din româna veche (vezi Dragomirescu 2013: 101–103, SOR 2016: 253–255):

(1) *Ur åre fil', ur fil'. E ânca-i fil'a* ***de meritåt*** (SF, 57)
'Unul are copil, un fiu. Şi fata-i e încă de măritat'
(2) *Şi totu-i* ***de cumparåt****, čegód, čegód* (SF, 119, 203)
'Şi totul e de cumpărat, orice, orice'.

[1] De altfel, şi meglenoromâna are structuri cu supinul. Acestea au fost semnalate de Atanasov (2002: 235–236), care consideră nu că meglenoromâna nu a avut supin, ci că această formă este în regres. Vezi şi Dragomirescu (2013: 162–186) pentru mai multe contexte cu supin în meglenoromână, extrase din atlasele dialectale.

[2] În SF şi în LM, toate exemplele relevante sunt din varietatea nordică, mai precis din Jeiăn, ceea ce concordă cu observațiile lui Kovačec (1984: 574) despre „abstractele” verbale; în GDC nu se precizează localizarea textelor.

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

(ii) Supinul apare şi după verbul *a avea*:

(3) *Nec-avem* ***de*** ***prejivit*** *de poidí şi de-nvestí* (SF, 190)
CONJ=avem DE_{SUP} supravieţui.SUP de mânca.INF şi de=îmbrăca.INF
'Să avem de supravieţuit, de mâncat şi de îmbrăcat'.

(iii) Supinul apare în construcţia *e greu de…*:

(4) *Ie târe* ***de lucrât*** (SF, 63, 287)
'E greu de lucrat'
(5) *Medijia e chiaro lihchea* ***de facut*** (GDC, 42)
'Leacul e foarte uşor de făcut'.

(iv) Supinul cu valoare finală este precedat de prepoziţia *la* ((6)–(8)), mai rar de prepoziţia *de* (9):

(6) *Vęrza purem* ***la k'isęit*** (SF, 222)
'Varza o punem la acrit'
(7) *pac åv mes ómu* ***la dormít*** (SF, 60)
'Atunci a mers omul la dormit'
(8) *pus* ***la facút*** (SF, 66)
'pus la făcut'
(9) *Şi io l-åm luåt* ***de durmít*** (SF, 47)
'Şi eu l-am luat să doarmă'

(v) Supinul cu valoare temporală este precedat tot de prepoziţia *la:*

(10) [*Carle cănta cînd toţ omiri plăngu?*] *Prevtu* ***la zacopeit****, la mîrtveţ* (LM, 170)
'Cine cântă când toţi oamenii plâng? Preotul la înmormântare/îngropat, la mort' (ghicitoare)
(11) *Io voi tot cumpara ce fure triba* ***la însurat*** (LM, 172)
'Eu voi cumpăra tot ce este nevoie la însurat'

(vi) Supinul în tiparul de tematizare a predicaţiei apare fără *de,* spre deosebire de dacoromână:

(12) ***Semirât*** *salata, semirât va fi* (SF, 273)
'De semănat salata, va fi semănată'.

Exemplul (12) este interesant prin prezenţa complementului direct, *salata*, care demonstrează că forma subliniată este, într-adevăr, verbală, din moment ce

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

este aptă să atribuie cazul acuzativ. Acesta este singurul exemplu cu supin urmat de un complement direct în acuzativ, celelalte exemple reprezentând situații de supin ambiguu categorial (verbo-nominal).

3.2. CONTEXTE DIFERITE DE DACOROMÂNĂ

(i) Supinul cu regent nominal apare şi în alte contexte decât cele specifice dacoromânei, diferențele fiind vizibile atunci când se compară textul istroromân cu transpunerea în dacoromână:

(13) a. *Ranele **de ars** se majesc cu ulĭe* (GDC, 42)
'Rănile de la arsuri se ung cu ulei'
b. drom. **răni**le **de ars***
(14) a. *Vițu **de beiut** e din cele maĭ degradeaite vițe* (GDC, 64)
'Viciul băutului este dintre cele mai înjositoare'
b. drom. **viciul **de băut***

(ii) Supinul cu regent verbal apare şi după alte verbe şi precedat şi de alte prepoziții decât cele din dacoromână; în exemplele (b) din lista de mai jos, se observă că, dacă se face corespondența exactă cu dacoromâna, exemplele sunt negramaticale:

(15) a. *Lęmne opilim şi poțipęim åsta şi poslujim **de års*** (SF, 256)
'Lemnele le tăiem cu fierăstrăul şi le spargem, asta, şi le folosim la ars'
b. drom. **le folosim **de ars***
(16) a. *Ranele facute **de oparit** ali **de ars** se remediesc şa* (GDC, 41)
'Rănile făcute prin opărit sau prin ardere se vindecă aşa'
b. drom. **rănile făcute **de opărit** sau **de ars***
(17) a. *de príčast nu-i våjno **de meritåt se*** (SF, 136, 295)
'Pentru a se mărita, spovedania nu-i importantă'
b. drom. **Spovedania nu e importantă **de măritat se***

Exemplul (17) este interesant şi prin prezența cliticului reflexiv *se,* postpus supinului. Este cunoscut faptul că supinul din dacoromână nu este compatibil cu cliticele pronominale, proprietate care pare să nu caracterizeze şi supinul din istroromână. Poziția cliticului reflexiv este explicabilă prin influența limbii croate, în care, ca şi în alte limbi slave, encliza reflexivelor este un fenomen extrem de frecvent. În absența unui număr concludent de exemple, aceasta este însă numai o ipoteză, care trebuie testată cu vorbitori nativi.

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

(iii) Supinul cu valoare modală este precedat de prepoziția *far* ‘fără’ + *de*:

(18) *au un an de zile beiut far **de platit*** (LM, 118)
‘au băut un an fără să plătească’

4. CUM SE EXPLICĂ EXISTENȚA SUPINULUI DIN ISTROROMÂNĂ

Prezența supinului în istroromână se poate explica în cel puțin trei moduri.

În prima ipoteză, supinul din istroromână are aceeași evoluție ca și cel din dacoromână. Această ipoteză este însă contrazisă de faptul că, așa cum am arătat mai sus, contextele în care se folosește supinul în dacoromână și în istroromână nu sunt identice. În plus, dacă avem în vedere faptul că istroromâna s-a desprins de română în secolul al XIII-lea (Vasiliu și Ionescu-Ruxăndoiu 1986: 12–13; vezi o sinteză mai recentă la Maiden 2016) și că tiparele cu supin ambiguu categorial și cele cu supin verbal erau încă extrem de limitate în secolul al XVI-lea (Dragomirescu 2013), atunci putem presupune că în momentul separării dialectale supinul ambiguu și cel verbal erau și mai limitate, dacă nu chiar absente, din dacoromână.

Cea de-a doua ipoteză ar fi aceea că supinul din istroromână este rezultatul contactului lingvistic cu limbile slave, în speță cu limba croată, dat fiind că majoritatea vorbitorilor de istroromână din Istria sunt și vorbitori de croată. În Dragomirescu (2013: 71–81), am arătat că supinul din dacoromână nu poate fi pus pe seama contactului cu limbile slave, mai precis nu se poate explica nici prin influența livrescă a slavonei bisericești, nici prin contactul cu limbile slave moderne. Justificarea este dată de contextele extrem de limitate de utilizare a supinului atât în slavonă, cât și în limbile slave moderne care au conservat supinul (slovena și soraba de sus; ceha, în câteva construcții fixe; croata, numai dialectal): în limbile slave, supinul se folosește/folosea exclusiv cu valoare finală, după verbe de mișcare. Același tip de explicație se poate aplica și pentru istroromână: chiar și din exemplele limitate numeric din secțiunea anterioară se vede că supinul din istroromână are contexte variate de utilizare. În croată, situația supinului diferă în cele două dialecte principale: în dialectul kajkavian, mai apropiat de slovenă, supinul continuă să se folosească după verbe de mișcare, pe când în dialectul čakavian, care este în contact direct cu istroromâna, supinul a dispărut probabil prin secolul al XIII-lea, fiind înlocuit de infinitiv (vezi Grošelj 2014 și bibliografia). Excludem și posibilitatea ca aceste forme să copieze forme de trecut sintetic din croată, care pot fi asemănătoare formal cu supinul/participiul românesc, ca urmare a faptului că valoarea temporală pe care o exprimă formele de supin din istroromână nu este cea de trecut (vezi, mai ales, exemplele (1)–(9)).

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

Cea de a treia ipoteză este şi cea pe care o susținem: ca şi dacoromâna (vezi Dragomirescu 2013), istroromâna a avut de la început supine substantivale (abstractele verbale despre care vorbeşte Kovačec 1984). Printr-un proces de gramaticalizare favorizat de oscilațiile de articulare a acestor substantive după prepoziții, aceste structuri au ajuns să fie reinterpretate ca forme verbale nonfinite. Aşadar, deşi originea formelor de supin ambiguu şi verbal este, probabil, aceeaşi – adică formele de supin nominal –, evoluția acestor forme s-a făcut independent în dacoromână şi în istroromână, cu rezultate asemănătoare, dar nu identice. Frecvența mai redusă a supinului[3] din istroromână, față de dacoromâna modernă, se explică prin mai buna conservare a infinitivului în istroromână, în contexte în care dacoromâna actuală preferă supinul: după regenți nominali (19), după verbul *a fi* (20), după verbul *a avea* (21), după anumite adjective (22), după verbe de mişcare (23). Frecvența mică a supinului verbal (cu un complement direct – (12)) este, alături de alte fenomene arhaice, încă una dintre asemănările dintre istroromână şi româna veche.

(19) a. *căn verire vremea de **ănsura**, cire ăi de **ănsura*** (TC, 139)
'când vine vremea de însurat, cine e de însurat'
b. *o fil'e de **marita*** (TC, 130)
'o fată de măritat'
c. *Avem cosilnița, maşina de **cosi*** (SF, 200)
'Avem cositoare, maşină de cosit'
d. *l'av vişe vote dus ceva de **mănca*** (TC, 118)
'i-a dus ceva de mâncat de mai multe ori'

(20) a. *Platit-l'-a cea ce-a fost **de plati*** (TC, 16)
'I-a plătit ce a fost de plătit'
b. *căt ăi za **plati*** (TC, 109)
'cât e de plătit'

(21) *când avém de **lucrå*** (SF, 111)
'când avem de lucrat/lucru'

(22) *Ke noi nú smo búri de **mâncå*** (SF, 152)
'Că noi nu suntem buni de mâncat/să mâncăm'

(23) *căn̦d a mes **ara*** (TC, 85)
'când a mers la arat'.

[3] Poziția conjunctivului nu credem că a influențat în mod direct crearea independentă a supinului în istroromână. „Dispariția" conjunctivului, despre care se vorbeşte în Caragiu Marioțeanu (1975: 202), Caragiu Marioțeanu *et al.* (1977: 223) nu trebuie înțeleasă ca o înlocuire/dispariție a acestei forme verbale, ci numai ca o pierdere a distincției morfologice dintre indicativ şi conjunctiv, încă vizibilă în dacoromână la persoana a III-a. De altfel, Kovačec (1971: 123, 150, 1984: 575) arată că numai pentru verbul *a fi* există forme speciale de conjunctiv, pentru celelalte verbe folosindu-se conjuncțiile *neca* sau *se* plus indicativul.

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

Exemplele de la (16) (compară cu (1)), de la (18) (compară cu (3)), de la (20) (compară cu (7)) arată că şi în istroromână, ca şi în dacoromână, supinul şi infinitivul se folosesc în variaţie în unele contexte.

5. CONCLUZII

Istroromâna cunoaşte forme verbale identice morfologic cu supinul din dacoromână, ignorate până acum în lucrările de specialitate. Unele contexte de utilizare sunt comune cu dacoromâna, altele sunt diferite. Dat fiind că aceste forme nu apar în toate textele analizate, ci numai în texte din graiul nordic (din Jeiăn), se poate presupune că existenţa supinului este încă una dintre trăsăturile care diferenţiază graiurile de nord de cele de sud.

Folosirea extrem de limitată a supinului în croată (deloc în dialectul din zona în care croata şi istroromâna se suprapun) exclude ipoteza că supinul din istroromână a rezultat prin contact lingvistic. Comparaţia cu româna veche (care, cel puţin în secolul al XVI-lea, cunoştea contexte mai limitate de utilizare a supinului, în comparaţie cu limba actuală), precum şi existenţa unor contexte diferite de utilizare, sugerează că supinul din istroromână s-a dezvoltat independent de cel din dacoromână.

CORPUS

AD = Antonio Dianich, *Vocabolario istroromeno-italiano. La varieté istroromena di Briani (’Bərščina)*, Pisa, Edizioni ETS, 2010.
AK = August Kovačec, *Istrorumunjsko-hrvatski rječnik (s gramaticom i tekstovima)*, Pula, 1998.
CC = Traian Cantemir, *Ciripiri ciribire*, Cernăuţi, Institutul de Arte Grafice „Glasul Bucovinei”, 1935.
GDC = Andrei Glavina, Const. Diculescu, *Calindariu lu rumeri din Istrie*, Bucureşti, Ştampa Gutemberg, 1905.
LM = Leca Morariu, *Lu Fraţi Noştri. Libru lu Rumeri din Istrie*, Suceava, Editura Revistei „Făt-Frumos”, 1928.
SF = Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.
SP = Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*, *I. Texte*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1906.
TC = *Texte istroromâne* culese de Traian Cantemir, Bucureşti, Editura Academiei, 1959.

BIBLIOGRAFIE

Atanasov 2002 = Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Bucureşti, Editura Academiei Române.
Caragiu Marioţeanu 1975 = Matilda, Caragiu Marioţeanu, *Compendiu de dialectologie română*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Caragiu Marioţeanu *et al.* 1977 = Matilda Caragiu Marioţeanu, Ştefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)

Dragomirescu 2013 = Adina Dragomirescu, *Particularităţi sintactice ale limbii române în context romanic. Supinul*, Bucureşti, Editura Muzeului Naţional al Literaturii Române.
Frăţilă 2011 = Vasile Frăţilă, „Formarea cuvintelor în dialectul istroromân”, *FD*, XXX, p. 5–20.
Grošelj 2014 = Robert Grošelj, „The supine and the supine clause in South Slavic languages”, *Zeitschrift für Slawistik*, 59, 3, p. 301–324.
Kovačec 1971 = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei.
Kovačec 1984 = August Kovačec, „Istroromâna”, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Scrisul Românesc, p. 550–591.
Maiden 2016 = Martin Maiden, „Romanian, Istro-Romanian, Megleno-Romanian, and Aromanian”, în: Adam Ledgeway, Martin Maiden (eds), *The Oxford Guide to the Romance Languages*, Oxford, Oxford University Press, 91–125.
Sârbu, Frăţilă 1998 = Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcord.
SOR 2016 = Gabriela Pană Dindelegan (ed.), *The Syntax of Old Romanian*, Oxford, Oxford University Press.
Vasiliu, Ionescu-Ruxăndoiu 1986 = Em. Vasiliu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Limba română în secolele al XII-lea – al XV-lea (fonetică – fonologie − gramatică)*, Bucureşti, Tipografia Universităţii din Bucureşti.
Zegrean 2012 = Iulia-Georgiana Zegrean, *Balkan Romance: Aspects of the Syntax of Istro-Romanian*, teză de doctorat, Università Ca’Foscari Venezia.

THE ISTRO-ROMANIAN SUPINE

(Abstract)

On the basis of a corpus study the author shows that Istro-Romanian (a severely endangered historical dialect of Romanian, spoken in Istria, Croatia) possesses a non-finite verb-form morphologically identical to the Daco-Romanian supine. This form is used not only in contexts common to those of Daco-Romanian but also in specific contexts. After analysing the possible explanations for the existence of the supine in Istro-Romanian, the author hypothesizes that: the supine is an independent development of Istro-Romanian; it is not related to the Daco-Romanian supine and it is not influenced by the Croatian supine (being absent in the Croatian dialect spoken by bilingual Istro-Romanian speakers in the area).

Cuvinte-cheie: supin, istroromână, contact lingvistic.

Keywords: supine, Istro-Romanian, language contact.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti” al Academiei Române, Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Litere
Bucureşti, Str. Edgar Quinet nr. 5–7
Institutul de Cercetări al Universităţii din Bucureşti
Bd. Mihail Kogălniceanu nr. 36–46
adina_drag@yahoo.com

BDD-A25722 © 2016 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:14:43 UTC)